

AKTUAR MOLIYA VA BUXGALTERIYA HISOBI ILMIY JURNALI

Vol. 6 Issue 10 | pp. 35-44 | ISSN: 2181-1865

Available online <https://finance.tsue.uz/index.php/afa>

O'ZBEKISTONDA RAQAMLI BANK XIZMATLARINI RIVOJLANTIRISH ORQALI MOLIYAVIY INKLYUZIYANI OSHIRISH: MUAMMOLAR VA ISTIQBOLLAR

Azmiddinjon ABDUHAKIMOV

ISFT instituti Ilmiy tadqiqotlar,
innovatsiyalar va ilmiy-pedagogik
kadrlar tayyorlash bo'limi
bosh mutaxassisi

orcid.org/0009-0006-5340-5919

E-mail: Azmiddinhakimov@gmail.com

Annotatsiya. Maqolada O'zbekistonda raqamli bank xizmatlarini rivojlantirishning moliyaviy inklyuziyaga ta'siri ilmiy-statistik jihatdan tahlil qilingan. Tadqiqotda O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki va Jahon bankining Global Findex ma'lumotlari asosida raqamli bank xizmatlari, mobil banking, raqamli to'lovlar va aholining moliyaviy xizmatlardan foydalanish ko'rsatkichlari o'rganilgan. Natijalar raqamli bank xizmatlari jadal rivojlanayotgan bo'lsa-da, ulardan foydalanish imkoniyati va aholining real foydalanish darajasi o'rtasida tafovut mavjudligini ko'rsatdi. Mazkur muammolarni bartaraf etish bo'yicha amaliy takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: raqamli bank xizmatlari, moliyaviy inklyuziya, raqamli to'lovlar, mobil banking, fintech, raqamli moliyaviy savodxonlik, bank kartalari, to'lov infratuzilmasi, kiberxavfsizlik.

Аннотация. В статье проведён научно-статистический анализ влияния развития цифровых банковских услуг на финансовую инклюзию в Узбекистане. На основе данных Центрального банка Республики Узбекистан и Всемирного банка Global Findex исследованы показатели цифрового банкинга, мобильных банковских услуг, цифровых платежей и использования населением финансовых услуг. Результаты показывают, что, несмотря на быстрое развитие цифровых банковских услуг, сохраняется разрыв между их доступностью и фактическим использованием населением. Разработаны практические рекомендации по дальнейшему развитию цифровой финансовой инклюзии.

Ключевые слова: цифровые банковские услуги, финансовая инклюзия, цифровые платежи, мобильный банкинг, финтех, цифровая финансовая грамотность, банковские карты, платёжная инфраструктура, кибербезопасность.

Abstract. This article provides a scientific and statistical analysis of the impact of digital banking development on financial inclusion in Uzbekistan. Using data from the Central Bank of the Republic of Uzbekistan and the World Bank Global Findex, the study examines digital banking, mobile banking, digital payments, and the population's use of financial services. The findings show that despite the rapid development of digital banking services, a gap remains between their

availability and actual use by the population. Practical recommendations are proposed to further develop digital financial inclusion in Uzbekistan.

Keywords: *digital banking services, financial inclusion, digital payments, mobile banking, fintech, digital financial literacy, bank cards, payment infrastructure, cybersecurity.*

Kirish. Jahon moliya tizimida raqamlashtirish jarayonlarining jadallashuvi bank xizmatlarini ko'rsatish mexanizmlarining tubdan transformatsiyalanishiga olib kelmoqda. Raqamli texnologiyalarning moliyaviy sektorga joriy etilishi natijasida bank xizmatlarini masofadan ko'rsatish, elektron to'lovlar, mobil banking, raqamli identifikatsiya, onlayn kreditlash va boshqa innovatsion moliyaviy xizmatlar kengayib bormoqda. Mazkur jarayon moliyaviy xizmatlarning hududiy va iqtisodiy jihatdan qamrovini kengaytirish, tranzaksiya xarajatlarini kamaytirish hamda aholining moliyaviy tizimga jalb etilishini kuchaytirish orqali moliyaviy inklyuziyani ta'minlashning muhim omillaridan biriga aylanmoqda. Jahon bankining Global Findex ma'lumotlar bazasi moliyaviy inklyuziyani hisobvaraqa egaligi, to'lovlar, jamg'arish, qarz olish va moliyaviy xavflarni boshqarish kabi ko'rsatkichlar orqali baholash imkonini beradi [1].

O'zbekistonda ham bank-moliya sektorini raqamlashtirish so'nggi yillarda iqtisodiy islohotlarning muhim yo'nalishlaridan biri sifatida shakllanmoqda. Raqamli bank xizmatlarining rivojlanishi, to'lov infratuzilmasining kengayishi va masofaviy bank xizmatlaridan foydalanish imkoniyatlarining ortishi aholining moliyaviy xizmatlarga kirish imkoniyatlarini sezilarli darajada kengaytirmoqda. Jahon bankining Global Findex 2025 ma'lumotlariga ko'ra, O'zbekistonda 2024-yilda 15 yoshdan katta aholining 59,7 foizi bank yoki boshqa moliyaviy tashkilotda hisobvarag'iga ega bo'lgan. Mazkur ko'rsatkich aholining rasmiy moliyaviy tizimga jalb etilish darajasi sezilarli ekanligini ko'rsatsa-da, moliyaviy xizmatlardan foydalanishning o'zi hali moliyaviy inklyuziyaning to'liq ta'minlanganligini anglatmaydi. Chunki hisobvaraqa mavjudligi bilan undan muntazam va samarali foydalanish darajasi o'rtasida farq mavjud [1].

Raqamli moliyaviy xizmatlardan foydalanish ko'rsatkichlari mazkur masalaning yanada muhim jihatini namoyon etadi. Global Findex 2025 ma'lumotlariga ko'ra, O'zbekistonda 2024-yilda 15 yoshdan katta aholining qariyb yarmi raqamli to'lovlarni amalga oshirgan yoki qabul qilgan. Bu holat mamlakatda raqamli moliyaviy xizmatlardan foydalanish ommalashayotganini ko'rsatadi. Shu bilan birga, raqamli to'lovlardan foydalanish ko'lami hisobvaraqa egaligi darajasidan past bo'lib qolayotgani aholining bank xizmatlariga kirishi va ushbu xizmatlardan faol foydalanishi o'rtasida muayyan tafovut mavjudligini ko'rsatadi [1]. Demak, moliyaviy inklyuziyani faqat bank hisobvarag'iga ega bo'lgan aholi ulushi orqali emas, balki raqamli moliyaviy xizmatlardan foydalanish intensivligi va sifatini ham hisobga olgan holda baholash zarur.

O'zbekiston bank tizimida raqamli xizmatlarning kengayishi amaliy statistik ko'rsatkichlarda ham yaqqol namoyon bo'lmoqda. O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining 2025-yil yakunlari bo'yicha ma'lumotlariga ko'ra, muomaladagi bank kartalari soni 68,2 mln donaga yetgan bo'lib, yil davomida ushbu ko'rsatkich 10 foizga oshgan. Jismoniy shaxslar tomonidan mobil banking ilovalari orqali amalga oshirilgan onlayn operatsiyalar hajmi esa 645,6 trln so'mni tashkil etgan va bir yil davomida 1,6 barobarga ko'paygan. Mazkur ko'rsatkichlar bank xizmatlarining an'anaviy filial va kassalarga

bog'liqligi kamayib, mobil va masofaviy kanallar orqali ko'rsatiladigan xizmatlarning iqtisodiy ahamiyati ortib borayotganini ko'rsatadi [2].

Raqamli bank xizmatlarining rivojlanishi faqat to'lov operatsiyalari bilan cheklanib qolmay, moliyaviy xizmatlarning boshqa segmentlarini ham qamrab olmoqda. Markaziy bank ma'lumotlariga ko'ra, 2025-yilda mobil banking ilovalari orqali onlayn depozit operatsiyalari 99,3 trln so'mni, valyuta konvertatsiyasi operatsiyalari 55,8 trln so'mni, onlayn mikroqarzlar 38,6 trln so'mni hamda kreditlarni qaytarish operatsiyalari 46,7 trln so'mni tashkil etgan [2]. Mazkur ko'rsatkichlar raqamli bank xizmatlarining aholining kundalik to'lov ehtiyojlarini qondirish vositasidan kengroq iqtisodiy funksiyani bajarayotganini, ya'ni jamg'arish, kreditlash va boshqa moliyaviy operatsiyalarni ham masofadan amalga oshirish imkonini berayotganini ko'rsatadi.

Shu bilan birga, raqamli bank xizmatlari hajmining tez sur'atlarda o'sishi moliyaviy inklyuziya masalasining barcha jihatlarini hal etilganini anglatmaydi. Jahon bankining O'zbekiston moliya sektoriga oid baholashlarida raqamli to'lov infratuzilmasining rivojlanganiga qaramasdan, raqamli to'lovlardan foydalanish ko'lamini yanada kengaytirish imkoniyatlari mavjudligi qayd etiladi. Xususan, raqamli moliyaviy xizmatlardan foydalanish darajasini oshirishda infratuzilmaviy imkoniyatlar, xizmatlar narxi, iste'molchilarning moliyaviy savodxonligi, raqamli texnologiyalardan foydalanish ko'nikmalari hamda moliyaviy xizmatlarga bo'lgan ishonch kabi omillar muhim ahamiyat kasb etadi [3].

Mazkur muammolar O'zbekiston sharoitida raqamli bank xizmatlarini rivojlantirish bilan moliyaviy inklyuziya o'rtasidagi bog'liqlikni chuqurroq o'rganishni talab etadi. Chunki raqamli bank xizmatlarining mavjudligi aholining ulardan bir xil darajada foydalanishini kafolatlamaydi. Ayniqsa, raqamli ko'nikmalari cheklangan aholi qatlamlari, qishloq hududlarida yashovchilar, keksalar, nogironligi bo'lgan shaxslar va moliyaviy xizmatlardan yetarli darajada foydalanmayotgan boshqa guruhlar uchun raqamli xizmatlarning texnologik jihatdan mavjudligi bilan ulardan amalda foydalanish imkoniyati o'rtasida tafovut yuzaga kelishi mumkin. Shu sababli raqamli bank xizmatlarini rivojlantirish siyosatida nafaqat texnologik infratuzilmani kengaytirish, balki xizmatlarning qulayligi, xavfsizligi, arzonligi va turli ijtimoiy guruhlar uchun foydalanish imkoniyatini ta'minlash masalalari ham ustuvor bo'lishi lozim.

O'zbekistonda mazkur yo'nalishdagi davlat siyosatining institutsional asoslari ham bosqichma-bosqich takomillashmoqda. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki tomonidan 2025–2030-yillarga mo'ljallangan Milliy moliyaviy inklyuziya strategiyasi amalga oshirilmoqda. Strategiyada aholining moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish, moliyaviy xizmatlarning turli ijtimoiy guruhlar uchun ochiqqligini oshirish va moliyaviy savodxonlikni rivojlantirish kabi yo'nalishlarga e'tibor qaratilgan [4]. Mazkur strategik yondashuv raqamli bank xizmatlarini rivojlantirishni moliyaviy inklyuziyaning alohida texnologik yo'nalishi sifatida emas, balki aholining moliyaviy tizimga to'liq integratsiyalashuvini ta'minlovchi kompleks mexanizm sifatida ko'rib chiqish zarurligini belgilaydi.

Shunday qilib, O'zbekistonda raqamli bank xizmatlarining rivojlanishi bir tomondan bank kartalari, mobil banking va onlayn moliyaviy operatsiyalar hajmining jadal o'sishi bilan tavsiflansa, ikkinchi tomondan aholining raqamli moliyaviy

xizmatlardan foydalanish darajasida mavjud tafovutlar bilan namoyon bo'lmoqda. Mazkur holat raqamli bank xizmatlarining rivojlanishi va moliyaviy inklyuziya o'rtasidagi bog'liqlikni statistik ma'lumotlar asosida baholash, mavjud muammolarni aniqlash hamda ularni bartaraf etishning institutsional va texnologik mexanizmlarini ishlab chiqishni talab etadi.

Shu nuqtai nazardan, tadqiqotning asosiy maqsadi O'zbekistonda raqamli bank xizmatlarining rivojlanish tendensiyalarini statistik va iqtisodiy tahlil qilish, ularning moliyaviy inklyuziyani kengaytirishdagi rolini baholash, mavjud muammolarni aniqlash hamda raqamli moliyaviy xizmatlarning qamrovi va samaradorligini oshirish bo'yicha ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqot doirasida raqamli bank xizmatlarining rivojlanish dinamikasi, aholining moliyaviy xizmatlardan foydalanish ko'rsatkichlari, raqamli to'lovlarning kengayishi va moliyaviy inklyuziyaning asosiy indikatorlari o'zaro bog'liqlikda tahlil qilinadi.

Metodologiya va adabiyotlar tahlili. Moliyaviy inklyuziya zamonaviy iqtisodiy tadqiqotlarda aholining moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyati va ulardan amalda foydalanish darajasini ifodalovchi ko'p o'lchovli tushuncha sifatida qaraladi. Pesqué-Cela va hammualliflar moliyaviy inklyuziyani baholashda xizmatlardan foydalanish imkoniyati va ulardan foydalanish ko'rsatkichlarini alohida ko'rib chiqish zarurligini asoslagan [5]. Duvendack va Mader esa moliyaviy xizmatlarning mavjudligi bilan bir qatorda kredit, jamg'arma, sug'urta va to'lov xizmatlaridan real foydalanish darajasini baholash muhimligini ta'kidlaydi [6].

Raqamli texnologiyalarning rivojlanishi moliyaviy inklyuziya tushunchasining mazmunini kengaytirib, mobil banking, raqamli to'lovlar, onlayn kreditlash va boshqa fintech xizmatlarini uning muhim tarkibiy qismiga aylantirdi. Ha, Le va Nguyen tomonidan amalga oshirilgan tizimli adabiyotlar sharhi fintech va moliyaviy inklyuziya o'rtasidagi bog'liqlikning so'nggi yillarda ilmiy tadqiqotlarning muhim yo'nalishiga aylanganini ko'rsatadi [7]. Mittal va Singh tadqiqotlarida esa raqamli moliyaviy xizmatlar tranzaksiya xarajatlarini kamaytirish va moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish orqali inklyuziyani kuchaytirishi mumkinligi qayd etilgan [8].

Shu bilan birga, ilmiy adabiyotlar raqamli moliyaviy xizmatlarning kengayishi avtomatik ravishda to'liq moliyaviy inklyuziyani ta'minlamasligini ko'rsatadi. Raqamli savodxonlik, internet va to'lov infratuzilmasi, xizmatlarning narxi, kiberxavfsizlik, iste'molchi ishonchi hamda aholining ayrim guruhlarining texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlari muhim cheklovlar sifatida namoyon bo'lmoqda [9]. Mazkur holat O'zbekiston sharoitida raqamli bank xizmatlarining rivojlanishi va moliyaviy inklyuziya o'rtasidagi bog'liqlikni alohida statistik tahlil qilish zarurligini ko'rsatadi.

Tadqiqotning metodologik asosini tizimli, statistik, taqqoslama va dinamik tahlil usullari tashkil etadi. Tadqiqotning axborot bazasidan O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining bank kartalari, mobil banking, raqamli to'lovlar va masofaviy bank xizmatlari bo'yicha rasmiy statistik ma'lumotlari, World Bank Global Findex ma'lumotlari hamda mavzu bo'yicha ilmiy tadqiqotlar foydalaniladi [1; 2; 3]. Raqamli bank xizmatlarining rivojlanish dinamikasi vaqt qatorlari asosida, moliyaviy inklyuziyaning holati esa

hisobvaraq egaligi, raqamli to'lovlardan foydalanish va boshqa asosiy indikatorlar orqali baholanadi.

Tadqiqotda ko'rsatkichlarning mutlaq va nisbiy o'zgarishlari, o'sish sur'atlari hamda ular o'rtasidagi statistik bog'liqliklar aniqlanadi. Zarur hollarda korrelyatsion tahlildan foydalanib, raqamli bank xizmatlari rivojlanishi bilan moliyaviy inklyuziya indikatorlari o'rtasidagi bog'liqlik baholanadi. Statistik natijalar sabab-oqibat munosabati sifatida emas, balki mavjud tendensiyalarni aniqlash va iqtisodiy mazmunini izohlash vositasi sifatida talqin qilinadi.

Mazkur yondashuv asosida tadqiqotning asosiy ilmiy yo'nalishi raqamli bank xizmatlarining rivojlanish darajasi bilan aholining moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyati va faolligi o'rtasidagi bog'liqlikni aniqlashga qaratiladi. O'zbekiston bo'yicha rasmiy statistik ma'lumotlarning xalqaro moliyaviy inklyuziya indikatorlari bilan uyg'unlashtirilishi tadqiqotning empirik asosini shakllantiradi.

Asosiy qism. O'zbekistonda raqamli bank xizmatlarining rivojlanish dinamikasi

O'zbekistonda raqamli bank xizmatlarining rivojlanish sur'atlarini baholashda bank kartalari soni, masofaviy bank xizmatlaridan foydalanuvchilar, mobil banking orqali amalga oshirilayotgan operatsiyalar hajmi, to'lov terminallari hamda bankomat va o'z-o'ziga xizmat ko'rsatish qurilmalari soni muhim indikatorlar hisoblanadi. Ushbu ko'rsatkichlarning dinamikasi mamlakat bank tizimida raqamli kanallarning tobora muhim o'rin egallayotganini ko'rsatadi.

1-jadval.

O'zbekistonda bank kartalari sonining dinamikasi

Davr	Bank kartalari soni, mln dona	Oldingi davrga nisbatan o'sish, %
2021-yil 1-yanvar	25,776	—
2022-yil 1-yanvar	27,105	5,2
2023-yil 1-yanvar	34,195	26,2
2024-yil 1-yanvar	46,200	35,1
2025-yil 1-yanvar	61,996	34,2
2026-yil 1-yanvar	68,200	10,0

Manba: O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining yillik hisobotlari va to'lov tizimi statistik ma'lumotlari asosida muallif tomonidan hisoblangan. [10; 11; 12]

2021–2026-yillar davomida muomaladagi bank kartalari soni 25,8 mln donadan 68,2 mln donagacha oshgan. Shunday qilib, besh yillik davrda bank kartalari soni qariyb 2,65 barobarga, ya'ni 164,6 foizga ko'paygan. Ayniqsa, 2023–2025-yillar oralig'ida o'sish sur'atlarining yuqori bo'lgani raqamli va naqdsiz to'lov vositalariga bo'lgan talabning kuchayganini ko'rsatadi.

Mazkur tendensiya raqamli bank xizmatlarining rivojlanishida faqat bank kartalari sonining ko'payishi bilan emas, balki kartalardan foydalanish imkoniyatlarini ta'minlovchi infratuzilmaning kengayishi bilan ham namoyon bo'lmoqda. 2024-yil yakunida mamlakatda 426,2 mingta POS-terminal va 29,9 mingta bankomat hamda o'z-o'ziga xizmat ko'rsatish qurilmalari mavjud bo'lgan. 2025-yil davomida bankomat va o'z-

o'ziga xizmat ko'rsatish qurilmalari soni 34 foizga oshib, 2026-yil 1-yanvar holatiga 40 ming donadan oshgan [10; 11].

Bu holat moliyaviy inklyuziyaning "foydalanish imkoniyati" komponenti nuqtai nazaridan muhimdir. Chunki raqamli bank xizmatlaridan foydalanish uchun faqat bank hisobvarag'i yoki karta mavjudligi yetarli emas; foydalanuvchi uchun tegishli to'lov va xizmat ko'rsatish infratuzilmasining hududiy jihatdan mavjud bo'lishi ham talab etiladi.

2-jadval.

Jismoniy shaxslarning mobil banking orqali amalga oshirgan onlayn operatsiyalari, 2025-yil

Ko'rsatkich	2025-yil, trln so'm
Mobil banking orqali jami onlayn operatsiyalar	645,6
Onlayn depozit operatsiyalari	99,3
Valyuta konvertatsiyasi operatsiyalari	55,8
Onlayn mikroqarzlar	38,6
Kreditlarni onlayn qaytarish operatsiyalari	46,7

*Manba: O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki 2025.

2025-yilda jismoniy shaxslarning mobil banking ilovalari orqali amalga oshirgan onlayn operatsiyalari 645,6 trln so'mni tashkil etib, 2024-yildagi 396,7 trln so'mga nisbatan 248,9 trln so'mga yoki 62,7 foizga oshgan. Markaziy bank ma'lumotlariga ko'ra, mazkur ko'rsatkich bir yil davomida 1,6 barobarga ko'paygan [10].

Ushbu o'sishning tarkibiy jihati alohida e'tiborga loyiq. 2025-yilda mobil ilovalar orqali amalga oshirilgan operatsiyalarda onlayn depozitlar 99,3 trln so'mni, valyuta konvertatsiyasi 55,8 trln so'mni, onlayn mikroqarzlar 38,6 trln so'mni va kreditlarni qaytarish operatsiyalari 46,7 trln so'mni tashkil qilgan [10]. Demak, mobil bankingning funksional imkoniyatlari oddiy to'lov va pul o'tkazmalaridan tashqari, jamg'arish, kredit olish, valyuta ayirboshlash va kredit majburiyatlarini bajarish kabi moliyaviy operatsiyalarni ham qamrab olmoqda.

Bu jarayon moliyaviy inklyuziyaning sifat jihatidan kengayayotganini ko'rsatadi. Ya'ni raqamlashtirish faqat aholining bank tizimiga kirishini osonlashtirib qolmasdan, mavjud mijozlarning foydalanayotgan moliyaviy xizmatlari turini ham kengaytirmoqda.

Raqamli bank xizmatlari va moliyaviy inklyuziya o'rtasidagi tafovut. Shunga qaramay, O'zbekistonda raqamli bank xizmatlarining yuqori sur'atlarda rivojlanishi aholining barcha qatlamlari raqamli moliyaviy xizmatlardan bir xil darajada foydalanmoqda, degan xulosaga kelish uchun yetarli emas.

World Bank Global Findex 2025 ma'lumotlariga ko'ra, O'zbekistonda 2024-yilda 15 yoshdan katta aholining 59,6 foizi bank yoki boshqa moliyaviy tashkilotdagi hisobvarag'idan karta yoki mobil telefon orqali foydalangan [13]. Shu bilan birga, mobil telefon yoki kompyuter orqali hisobvarag'i balansini tekshirganlar ulushi 50,2 foizni tashkil etgan.

3-jadval.

O'zbekistonda raqamli moliyaviy xizmatlardan foydalanishning ayrim indikatorlari, 2024-yil

Indikator	Aholi ulushi, %
Hisobvarag'idan karta yoki mobil telefon orqali foydalangan	59,6
Mobil telefon yoki kompyuter orqali hisob balansini tekshirgan	50,2
Mobil telefon yoki kompyuter orqali kommunal to'lovni amalga oshirgan	42,7
Hisobvarag'idan mustaqil foydalanish imkoniyatiga ega deb hisoblagan	68,4

*Manba: World Bank, Global Findex Database 2025.

Mazkur ko'rsatkichlarni birgalikda tahlil qilish raqamli moliyaviy inklyuziyaning muhim muammosini ko'rsatadi. Hisobvarag'idan karta yoki mobil telefon orqali foydalanganlar ulushi 59,6 foizni tashkil etayotgan bo'lsa, mobil yoki kompyuter orqali kommunal to'lovlarni amalga oshirganlar ulushi 42,7 foizga teng. Ya'ni bu ikki ko'rsatkich o'rtasida 16,9 foiz bandlik tafovut mavjud [13].

Mazkur tafovutni raqamli bank xizmatlarining mavjudligi bilan ulardan kundalik hayotda faol foydalanish o'rtasidagi farq sifatida izohlash mumkin. Boshqacha aytganda, raqamli infratuzilmaning mavjudligi moliyaviy inklyuziyaning zarur sharti bo'lsa-da, uning o'zi yetarli shart emas.

Bundan tashqari, Global Findex ma'lumotlariga ko'ra, respondentlarning 68,4 foizi bank hisobvarag'idan mustaqil foydalanishi mumkinligini bildirgan bo'lsa, 19 foizi boshqa shaxs yordamiga ehtiyoj sezishini bildirgan. Bu natija raqamli moliyaviy xizmatlardan foydalanishda raqamli savodxonlik va mustaqil foydalanish ko'nikmalari muhim omil ekanligini ko'rsatadi.

Raqamli to'lov infratuzilmasining rivojlanishi. Raqamli bank xizmatlarining kengayishi to'lov infratuzilmasining rivojlanishi bilan parallel kechmoqda. 2025-yilda O'zbekistonda 430 mingta to'lov terminali orqali amalga oshirilgan to'lovlar hajmi 460,3 trln so'mga yetgan va bir yil ichida 1,4 barobarga oshgan. Shu bilan birga, bankomatlar va o'z-o'ziga xizmat ko'rsatish qurilmalari sonining 40 ming donadan oshishi aholining naqd va naqdsiz moliyaviy operatsiyalarni amalga oshirish imkoniyatlarini kengaytirgan [10].

Muhim institutsional o'zgarishlardan biri — HUMO va Uzcard to'lov tizimlari bankomat tarmoqlarining integratsiyalashuvi hisoblanadi. Markaziy bank ma'lumotlariga ko'ra, 2024-yilda ushbu integratsiya to'liq yakunlangan va bank kartalari egalari ikkala tizim infratuzilmasidan foydalanish imkoniyatiga ega bo'lgan [11]. Bunday interoperabellik foydalanuvchi uchun alohida to'lov tizimlariga bog'liqlikni kamaytirib, moliyaviy xizmatlardan foydalanish qulayligini oshiradi.

Yuqoridagi ma'lumotlar O'zbekistonda raqamli bank xizmatlari rivojlanishining ikki tomonlama xususiyatga ega ekanligini ko'rsatadi. Bir tomondan, bank kartalari soni, mobil banking operatsiyalari, POS-terminallar va o'z-o'ziga xizmat ko'rsatish qurilmalari soni tez sur'atlarda oshmoqda. Ikkinchi tomondan, aholining raqamli moliyaviy xizmatlardan foydalanish darajasi ushbu infratuzilmaviy o'sish bilan to'liq bir xil sur'atda kengaymayapti.

Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonda raqamli moliyaviy inklyuziyani oshirish uchun uchta o'zaro bog'liq yo'nalish muhim ahamiyatga ega: birinchidan, raqamli va to'lov infratuzilmasini yanada kengaytirish; ikkinchidan, aholining raqamli va moliyaviy savodxonligini oshirish; uchinchidan, raqamli bank xizmatlarining xavfsizligi, qulayligi va turli ijtimoiy guruhlar uchun ochiqqligini ta'minlash.

Shu nuqtai nazardan, O'zbekiston bank tizimida raqamlashtirish jarayonining keyingi bosqichi "ekstensiv raqamlashtirishdan intensiv raqamli inklyuziyaga o'tish" bilan tavsiflanishi maqsadga muvofiq. Ya'ni asosiy mezon raqamli xizmatlar va qurilmalar sonining o'sishi emas, balki ushbu xizmatlarning aholining moliyaviy imkoniyatlarini real ravishda kengaytirishi bo'lishi kerak.

Xulosa va takliflar. Tadqiqot natijalari O'zbekistonda raqamli bank xizmatlari so'nggi yillarda jadal rivojlanib, aholining moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirishning muhim omiliga aylanayotganini ko'rsatdi. Xususan, bank kartalari sonining 2021-yildagi 25,8 mln donadan 2026-yil boshida 68,2 mln donaga yetgani hamda jismoniy shaxslarning mobil banking ilovalari orqali amalga oshirgan onlayn operatsiyalari hajmining 2025-yilda 645,6 trln so'mni tashkil etgani mamlakat bank tizimida raqamli kanallarning iqtisodiy ahamiyati sezilarli darajada oshganini tasdiqlaydi [10].

Tahlil natijalari raqamli bank xizmatlarining rivojlanishi O'zbekistonda moliyaviy xizmatlarning hududiy va texnologik jihatdan ommalashishiga ijobiy ta'sir ko'rsatayotganini ko'rsatdi. Bank kartalari, mobil banking, to'lov terminallari, bankomatlar va boshqa masofaviy xizmatlar infratuzilmasining kengayishi aholining bank xizmatlaridan foydalanishi uchun zarur shart-sharoitlarni yaxshilamoqda. Ayniqsa, mobil banking orqali depozit, kredit, valyuta ayirboshlash va boshqa operatsiyalarning amalga oshirilishi raqamli bank xizmatlarining oddiy to'lov vositasidan kengroq moliyaviy xizmatlar platformasiga aylanayotganini ko'rsatadi.

Shu bilan birga, tadqiqot natijalari raqamli bank xizmatlarining texnologik va infratuzilmaviy jihatdan kengayishi moliyaviy inklyuziyaning to'liq ta'minlanganligini anglatmasligini ko'rsatdi. Global Findex ma'lumotlari asosida aniqlangan ko'rsatkichlar hisobvarag'idan foydalanish, raqamli to'lovlarni amalga oshirish va moliyaviy xizmatlardan mustaqil foydalanish darajalari o'rtasida tafovut mavjudligini ko'rsatmoqda [13]. Demak, moliyaviy inklyuziyani baholashda faqat bank hisobvaraqlari yoki bank kartalari sonining o'sishi yetarli emas. Aholining ushbu xizmatlardan qay darajada faol, muntazam va mustaqil foydalanayotgani ham asosiy mezon sifatida qaralishi lozim.

Tadqiqotning muhim natijalaridan biri raqamli moliyaviy inklyuziyaning rivojlanishida "mavjudlik" va "real foydalanish" o'rtasidagi tafovut mavjudligini aniqlashdan iborat. Raqamli xizmatlarning texnik jihatdan mavjudligi foydalanuvchining undan samarali foydalanishini avtomatik ravishda ta'minlamaydi. Bunda aholining raqamli va moliyaviy savodxonligi, internet va to'lov infratuzilmasining hududiy qamrovi, xizmatlardan foydalanish qulayligi, kiberxavfsizlik hamda moliyaviy tashkilotlarga bo'lgan ishonch muhim omillar sifatida namoyon bo'ladi.

Shuningdek, raqamli bank xizmatlarining rivojlanishi moliyaviy inklyuziyaning nafaqat miqdoriy, balki sifat jihatlarini ham takomillashtirish imkonini bermoqda. Mobil banking orqali depozit va kredit operatsiyalarining amalga oshirilishi aholining moliyaviy

xizmatlardan foydalanish ko'lamini kengaytirayotgan bo'lsa, raqamli to'lovlarning rivojlanishi tranzaksiya vaqtini va ayrim xarajatlarni kamaytirish imkonini bermiqda. Shu jihatdan raqamlashtirish bank xizmatlaridan foydalanishni soddalashtirish bilan bir qatorda aholining iqtisodiy faolligini oshirish uchun ham qo'shimcha imkoniyat yaratadi.

Biroq raqamli moliyaviy inklyuziyani ta'minlashda barcha foydalanuvchilarga bir xil yondashuv yetarli emas. Turli yosh, daromad, hudud va ijtimoiy guruhlarning raqamli xizmatlardan foydalanish imkoniyatlari va ehtiyojlari bir-biridan farq qiladi. Shu sababli raqamli bank xizmatlarini rivojlantirishning keyingi bosqichida xizmatlarning mavjudligidan ko'ra, ularning qulayligi, xavfsizligi, arzonligi va turli ijtimoiy guruhlar uchun ochiqligi muhim mezonga aylanishi lozim.

Umuman olganda, O'zbekistonda raqamli bank xizmatlarini rivojlantirish moliyaviy inklyuziyani oshirish uchun muhim institutsional va texnologik asosni shakllantirmoqda. Biroq keyingi bosqichda asosiy e'tibor raqamli xizmatlar sonini ko'paytirishdan ko'ra, aholining ushbu xizmatlardan faol, mustaqil, xavfsiz va muntazam foydalanishini ta'minlashga qaratilishi lozim. Shundagina raqamlashtirish jarayoni bank sektorining texnologik modernizatsiyasi doirasidan chiqib, aholining moliyaviy imkoniyatlarini kengaytiruvchi real iqtisodiy mexanizmga aylanishi mumkin.

Tadqiqot natijalaridan kelib chiqib, O'zbekistonda raqamli moliyaviy inklyuziyani yanada rivojlantirish uchun raqamli moliyaviy inklyuziyaning yagona milliy indikatorlar tizimini shakllantirish, aholining raqamli va moliyaviy savodxonligini oshirish, raqamli infratuzilmaning hududiy qamrovini kengaytirish hamda bank-fintech integratsiyasi va Open Banking mexanizmlarini rivojlantirish maqsadga muvofiq. Shu bilan birga, raqamli xizmatlarning kiberxavfsizligi, iste'molchilar huquqlarini himoya qilish va aholining ijtimoiy jihatdan zaif guruhlari uchun xizmatlarning qulayligini ta'minlashga alohida e'tibor qaratish zarur.

Shunday qilib, O'zbekiston sharoitida raqamli moliyaviy inklyuziyaning samarali modeli quyidagi ketma-ketlikka asoslanishi mumkin: raqamli infratuzilma → xizmatlarning mavjudligi → foydalanish qulayligi → raqamli moliyaviy savodxonlik → xavfsiz foydalanish → xizmatlardan faol foydalanish → moliyaviy inklyuziyaning oshishi. Mazkur yondashuv raqamli bank xizmatlarini rivojlantirishni nafaqat bank sektorining texnologik transformatsiyasi, balki aholining moliyaviy imkoniyatlarini kengaytirish va iqtisodiy faolligini rag'batlantirishning muhim institutsional mexanizmi sifatida shakllantirish imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. World Bank. The Global Findex Database 2025: Connectivity and Financial Inclusion in the Digital Economy. Washington, D.C.: World Bank, 2025. –P. 1–15.
2. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. Annual Report 2025. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki, 2026. –P. 98–105.
3. World Bank. Uzbekistan: Financial Sector Assessment. Washington, D.C.: World Bank, 2025. –P. 35–45.
4. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. National Financial Inclusion Strategy of the Republic of Uzbekistan for 2025–2030. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki, 2025.

5. Pesqué-Cela, V., Tian, L., Liao, Y., Szafarz, A., & Thi, M. T. N. Defining and measuring financial inclusion: A systematic review and confirmatory factor analysis. *Journal of International Development*, 2021, Vol. 33, Issue 2. –P. 316–341.
6. Duvendack, M., & Mader, P. Impact of financial inclusion in low- and middle-income countries: A systematic review of reviews. *Journal of Economic Surveys*, 2020, Vol. 34. –P. 594–629.
7. Phuong Le, Dao Thi Thieu Ha, Khuong Nguyen. Financial inclusion and fintech: A state-of-the-art systematic literature review. *Financial Innovation*, 2025, Vol. 11, Article 69.
8. Mittal, P., & Singh, R. I. Changing Landscape of Financial Inclusion Through FinTech: A Systematic Literature Review. *Journal of Human Values*, 2025. –P. 1–20.
9. Mohammed, M., & Japee, G. P. The Role of Digital Banking in Advancing Financial Inclusion: A Systematic Literature Review. *Asian Journal of Economics, Business and Accounting*, 2025, Vol. 25, Issue 5. –P. 335–342.
10. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. *Annual Report 2025*. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki, 2026. –P. 98–105.
11. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. *Annual Report 2024*. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki, 2025. –P. ...
12. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. *Information on Bank Cards, Terminals, ATMs and Infokiosks in Circulation as of January 1, 2026, and Receipts through Payment Terminals during January–December 2025*. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki, 2026.
13. World Bank. *The Global Findex Database 2025: Connectivity and Financial Inclusion in the Digital Economy*. Washington, D.C.: World Bank, 2025.

Copyright: © 2026 by the authors. This work is licensed under a Creative Commons Attribution-4.0 International License (CC - BY 4.0)

